

Wrocław, dnia 28 sierpnia 2024 r.

dr hab. Dominika Ferens, prof. UWr
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

**Recenzja całokształtu dorobku naukowego dr Małgorzaty Poks,
w tym książki pt. *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose: Towards
Interspecies Thriving*, wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe**

Od początku swojej kariery akademickiej Małgorzata Poks konsekwentnie interesuje się literackimi wizjami prostego, ubogiego życia, zgodnego z zasadami sprawiedliwości społecznej, w harmonii z naturą. Nie szuka ich w sielankowych tekstach z zamierzchłych czasów ani futurystycznych utopiach. Są to wizje sposobu życia do którego można – i według habilitantki trzeba – dążyć w zglobalizowanym świecie, zmienionym nie do poznania w ciągu zaledwie kilku stuleci przez niekwestionowany do niedawna rozwój gospodarczy. Dr Poks obiera jako przedmiot swoich zainteresowań badawczych teksty autorów, którzy reprezentują i promują pro-ekologiczne i pro-równościowe postawy etyczne. Postawy te odnajduje w życiu klasztornym Thomasa Mertona, w ubóstwie z wyboru praktykowanym przez Dorothy Day w ramach ruchu Catholic Worker, czy w próbach utrzymania się z samowystarczalnego rolnictwa w dobie Wielkiego Kryzysu, inspirowanych „Ekonomią” H.D. Thoreau. W najnowszej książce, *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose: Towards Interspecies Thriving* (Routledge 2023), habilitantka wraca do tematu prostego życia i międzygatunkowej harmonii w żywych do dziś praktykach i wierzeniach rdzennych Amerykanów. Oczywiście we współczesnych Stanach Zjednoczonych proste, ubogie życie przeważnie nie jest kwestią wyboru tylko ubocznym skutkiem gospodarki wolnorynkowej, konserwującej podziały klasowe i rasowe. Jednym z fundamentów amerykańskiej sceny politycznej jest walka coraz to nowych grup społecznych o dostęp do tzw. „dobrego życia”, rozumianego w kategoriach materialnych. Istnieją jednak osoby, które rezygnują z „dobrego życia” ponieważ nie godzą się na jego koszty ponoszone przez nisko opłacanych robotników czy ludzi kolorowych, zwierzęta nie-ludzkie i środowisko naturalne. Autorom i autorkom, o których pisze dr Poks zazwyczaj przyświeca podwójny cel: odstąpienie od hierarchicznych relacji między ludźmi, a także między ludźmi i zwierzętami nie-ludzkimi, czy wręcz całą naturą ożywioną i nieożywioną, oraz wygospodarowanie przestrzeni dla duchowości.

O ile w Polsce i krajach anglosaskich badania ekokrytyczne, ekofeministyczne i posthumanistyczne są już dobrze ugruntowane, o tyle krytyka ideologii nieuchronnego postępu gospodarczego z perspektywy teorii dekolonialnej i epistemologii indygennej jest stosunkowo nowym podejściem. Z uwagi na to, że polska amerykanistyka jest w dużej mierze świecka, nacisk na sferę duchowości, zarówno chrześcijańską jak i indygeną stanowi dodatkową wartość poddanego ocenie dorobku. Z uwagi na zainteresowania tematyką duchowości znajdziemy w dorobku habilitantki analizy tekstów pomijanych przez świeckich badaczy (takich jak wiersze Thomasa Mertona i latynoskich poetów, z którymi współpracował), jak również wątków związanych z duchowością i tradycją chrześcijańską w literaturze kanonicznej. Przykładem może być oryginalne odczytanie powieści *Paradise* (1998) noblistki Toni Morrison przez pryzmat teologii Johna D. Caputo, *The Weakness of God: A Theology of the Event* (2006). To właśnie teologiczne metodologie badań naprowadzają dr Poks na pomijane przez innych krytyków nawiązania do Biblii, świętych ksiąg innych wyznań, czy tradycji oralnej ludów indygennej.

Ponieważ z awansu ekonomicznego, jedzenia mięsa z przemysłowych hodowli czy polowania na dzikie zwierzęta świadomie rezygnują jednostki lub niewielkie wspólnoty, ich poglądy mogłyby się wydawać naiwne, idealistyczne, czy anarchistyczne. Jednak z roku na rok dołączają do nich większe rzesze ludzi, a literatura inspirowana ekokrytyką, etyką opartą na równości ludzi i zwierząt nie-ludzkich, epistemologią indygeną i teorią dekolonialną przebija się do głównego nurtu. Coraz mniej radykalne wydają się pisarki, którymi zajmuje się Poks – Linda Hogan, Ana Castillo, Norma Elía Cantú, Louise Erdrich czy Olga Tokarczuk, a także członkowie ruchów nawołujących do powrotu do prostego, uboższego życia jako kroku w kierunku sprawiedliwości społecznej i międzygatunkowej. Wprawdzie idea uznania równych praw ludzi i zwierząt nie-ludzkich jako istot myślących i czujących podobnie jak ludzie (oraz wynikające z niej przekonanie o imperatywie zaprzestania przemysłowej hodowli zwierząt na mięso i nabiał) nie ma jeszcze w krajach zachodnich poparcia większości obywateli, nie jest już głoszona wyłącznie przez anarchistyczny margines. Z każdym rokiem rośnie świadomość społeczna, że „dobre życie” pewnej części populacji ziemi doprowadziło do globalnej zmiany klimatu oraz nieodwracalnych zniszczeń w naturalnym środowisku.

Przyczynkiem do związanej z tymi faktami zmiany świadomości jest przedstawiona w autoreferacie jako główne osiągnięcie naukowe książka dr Poks *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose*. Wpisuje się ona w bardzo aktualny i prężnie rozwijający się nurt badań ekokrytycznych i anty-antropocentrycznych, postulujących odrzucenie binarnego podziału na zwierzęta ludzkie i nieludzkie. W polskiej amerykanistyce nurt ten

reprezentowany jest przede wszystkim przez Joannę Durczak (UMCS), Katarzynę Nowak-McNeice (UWr), Julię Fiedorcuk (UW) i Justynę Włodarczyk (UW); zyskuje na popularności wśród młodszych badaczy i badaczek między innymi dzięki działaniom kolektywu Laboratorium Animal Studies-Trzecia Kultura UŚ oraz poznańskim konferencjom *Praktyki wobec zwierząt w XXI wieku* – inicjatywom, w których dr Poks aktywnie uczestniczy od kilku lat. Podobne inicjatywy powstały przy Wydziale Neofilologii UW: Environmental Humanities Center w 2020 r. i Harmony Figurations w 2021 r., by badać przedstawienia międzygatunkowej harmonii w anglojęzycznej literaturze i kulturze.

Autorka *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose* jest też – obok Joanny Ziarkowskiej (UW), Eweliny Bańki (KUL) i Agnieszki Gondor-Wiercioch (UJ) – w awangardzie polskich amerykanistów korzystających z metodologii dekolonialnych i indygennych, które umocniły się w amerykańskiej humanistyce w ostatniej dekadzie. Nie są to metodologie nowe. W latach 70. XX w. zainicjowała ten nurt badań wykształcona w USA maoryska badaczka Linda Tuhiwai Smith, autorka *Decolonising Methodologies, Research and Indigenous Peoples* (1999). Książka ta, napisana pod wpływem lektury pism Malcolma X i Franza Fanona, jest dziś uznawana za przełomową, lecz zachodnie uniwersytety długo opierały się wiedzy indygennej, produkowanej z pozycji mało istotnych politycznie społeczności wyspiarskich z Południowego Pacyfiku, plemion indiańskich, czy mieszanych rasowo społeczności z pogranicza Meksyku i USA, których najbardziej wpływową przedstawicielką jest Gloria Anzaldúa, autorka *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza* (1987). Reprezentowany przez Smith i Anzaldúę kierunek badań przebijał się do amerykańskiej akademii powoli, za pośrednictwem studiów etnicznych i antropologii. Gdy w 2011 r. uczestniczyłam w konferencji *Critical Ethnic Studies and the Future of Genocide: Settler Colonialism, Heteropatriarchy, White Supremacy* na Uniwersytecie Kalifornijskim w Riverside, szeroko reprezentowana była wiedza indygenna na temat katastrofalnych skutków kolonializmu osadniczego i neokolonializmu militarnego na Pacyfiku, a także możliwości społecznego oporu i udanych prób ratowania ekosystemów przez powrót do tradycyjnego rolnictwa. Jednakże w tym czasie studia etniczne jako takie były marginalizowane na amerykańskich uczelniach w konsekwencji ostrych cięć budżetowych. Dopiero szersza świadomość katastrofy klimatycznej jako następstwa globalnej gospodarki przemysłowej, spowodowała, iż ekologiczna wiedza indygenna zaczęła zyskiwać na znaczeniu.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

O aktualności przyjętej przez dr Poks metodologii oraz tematyki, którą bada w twórczości Lindy Hogan świadczy fakt, że jej książka ukazała się nakładem szanowanego amerykańskiego wydawnictwa naukowego, Routledge. Podobnie jak pierwsza monografia dr Poks, *Thomas Merton and Latin America: A Consonance of Voices* (2007), książka *Decolonial Animal Ethics in Linda Hogan's Poetry and Prose* dotyczy twórczości jednego autora/autorki, choć w obu pojawia się wiele odniesień do innych pisarzy i pisarek. Obie monografie są w pewnym sensie zawężonymi tematycznie biografiami literackimi. Obie wypełniają też lukę na akademickim rynku wydawniczym i mogą służyć jako akademickie przewodniki po twórczości autorów znanych, lecz nie będących w centrum zainteresowań literaturoznawców. W obu przypadkach skupienie się na jednym autorze/autorce pozwoliło habilitantce zgromadzić obszerną wiedzę biograficzną i historyczną, a znajomość całej twórczości Hogan umożliwiło zbudowanie szerokiej siatki odniesień wzbogacających analizę poszczególnych dzieł. Przygotowując się do pisania książki o Hogan habilitantka przetłumaczyła na j. polski i opatrzyła obszernym wstępem jej autobiografię zatytułowaną *Kobieta, która czuwa nad światem. Pamiętnik rdzennej Amerykanki* (Wydawnictwo Śląsk 2021).

Książka *Decolonial Animal Ethics*, napisana doskonałą akademicką angielszczyzną, liczy 195 stron, w tym dziewięć stron bibliografii. Składa się z dwóch części, z których pierwsza zawiera analizy wierszy Hogan, pisanych od lat 70. XX w. do drugiej dekady XXI w., a druga skupia się na czterech powieściach, wydanych w latach 1990-2008. Celem pracy jest „dekolonialne odczytanie relacji człowiek-zwierzę w literaturze Lindy Hogan” (s. 26). Jestem pod dużym wrażeniem sposobu, w jaki habilitantka zrelacjonowała w autoreferacie intelektualną drogę, którą przeszła od akceptacji liberalnej „polityki uznania” światopoglądów mniejszości (jak rozumiem, przez prawo, rynek wydawniczy, czy edukację), do myśli dekolonialnej, zakładającej konieczność „nieposłuszeństwa epistemicznego w stosunku do systemów wiedzy kształtujących relacje władzy w państwach nowoczesnych” (Poks, Autoreferat, s. 3). Równie klarownie i przystępnie dr Poks zrelacjonowała we Wstępie do monografii złożone teorie i tezy swojej pracy.

Otwiera ją niezwykle ciekawy, rzetelnie napisany, podbudowany teoretycznie, trzydziestostronicowy Wstęp ujawniający skalę przemocy i okrucieństwa, którego z rąk ludzi doświadczają wprzęgnięte w gospodarkę przemysłową zwierzęta nie-ludzkie. Przemoc ta uzasadnia opisywanie relacji ludzi z innymi zwierzętami jako *genocide* (gatunkobójstwo), a nawet – w książce Dinesha Wadiwela *The War Against Animals* (cytowanej na s. 3) – jako

wojnę przeciwko zwierzętom, czy też jako przedłużenie relacji kolonialnych, w których ludzie grają rolę pana, a zwierzęta nie-ludzkie – niewolnika. Skoro liberalny ustrój kapitalistyczny dopuszcza zniewolenie zwierząt nie-ludzkich to potrzebny jest inny system etyczny. Za Wadiwelem, Mario Blasererem i Marisol De la Cadena habilitantka opowiada się za teorią dekolonialną w połączeniu z tradycyjną ekologią rdzennych Amerykanów (reprezentowanych w monografii przez Hogan), którzy odrzucają dychotomię człowiek/zwierzę i „traktują istnienia-ponad-ludzkie – zwierzęta, rośliny, ziemię, wodę, skały – jako podmioty i aktorów na scenie politycznej” (s. 7).

Za bardzo ciekawe i wartościowe uważam analizy poezji Hogan, odnoszące się do wiedzy z zakresu ekokrytyki, studiów nad relacjami ludzi i zwierząt (*human-animal studies*), studiów dekolonialnych, oraz biografii autorki. Najbardziej utkwił mi w pamięci Rozdział 2 „1980s: Birth of an Ecofeminist”, w którym dr Poks omawia między innymi eliptyczny wiersz „Porcupine on the Road to the River”, o rozjechanym na szosie jeżozwierzu, w kontekście statystyk zwierząt zabitych w wypadkach samochodowych. Według przytoczonych źródeł, w USA w wyniku zderzeń z samochodami ginie ponad milion zwierząt dziennie, czyli znacznie więcej niż zabijają myśliwi, co sprowokowało Dennisa Sorona do postawienia tezy, że samochód stał się dziś najgroźniejszym drapieżnikiem (s. 53). Jak zauważa dr Poks, „Hogan oddaje świszczący pęd samochodu za pomocą szybkiego zdania składającego się z dwóch słów. Ten językowy minimalizm odzwierciedla powściągliwy stosunek kierowcy do śmierci zwierząt na drogach – coraz częstszego ‘skutku ubocznego’ rosnącej mobilności naszego gatunku. Zwierzę cierpi poza ekranem, w ciemnościach pozostawionych przez samochód mknący do celu” (s. 52, tłum. DF). Interpretując ten i wiele innych wierszy dr Poks znakomicie pokazuje sprzężenie formy i treści, a wiedzę ekokrytyczną wykorzystuje, by pokazać jak szerokie implikacje może mieć jednostkowe zdarzenie np. z udziałem przypadkowego jeżozwierza. Co znamienne, sam fakt, że w języku angielskim istnieje specjalny rzeczownik *roadkill* dla zwierzęcia zabitego na drodze, trywializujący ten rodzaj śmierci i odróżniający ją od śmierci ludzkiej (*homicide*), oddaje hierarchie i relacje władzy, które ekokrytyka kwestionuje.

Nieco mniej odkrywczе wydają mi się analizy powieści w drugiej połowie książki. Być może ich przewidywalność, jak również otwarcie dydaktyczny charakter omówień wynika z faktu, iż, jak pisze sama habilitantka, to właśnie w formie poetyckiej Linda Hogan zawarła swoje najważniejsze i najbardziej złożone przemyślenia, a beletrystyką posługuje się jako narzędziem ich popularyzacji. (Podobnie pracował protestancki kaznodzieja Edward Taylor, który w czasach, gdy poezja była przez amerykańskich Purytanów marginalizowana

jako zbędna i potencjalnie grzeszna, traktował ten gatunek jako przestrzeń dla medytacji i sekretne poletko doświadczalne. Następnie swe przemyślenia przekuwał na wysoko cenioną w ówczesnych czasach formę kazania.) O ile w pierwszej części *Decolonial Animal Ethics* znalazłam wiele nieoczywistych, subtelných interpretacji, o tyle wydaje mi się, że część druga częściowo powiela już omówione wątki i zawiera więcej streszczeń tematycznych niż analiz. Za mankament niektórych fragmentów części drugiej uważam też używanie w streszczeniach fabuł czasu przeszłego prostego zamiast czasu teraźniejszego, który jest zwyczajowo używany do omawiania wydarzeń fikcyjnych (w odróżnieniu od historycznych).

Tym niemniej, z ciekawością przeczytałam rozdział 9: „The People of the Whale” na temat powieści Hogan o tym tytule. Powieść dotyczy szczególnej relacji fikcyjnego ludu A’atsika, (wzorowanego na plemieniu Makah z północno-zachodniego wybrzeża Pacyfiku) z wielorybami, na które polują mężczyźni A’atsika, wspierani przez kobiety odprawiające tradycyjne rytuały na lądzie. Hogan oparła fabułę powieści na swoich doświadczeniach z pobytu w tym rejonie i obserwacjach wielorybów poczynionych na wielu rejsach. Co ciekawe, wiele wątków tematycznych omawianych w monografii znajduje odzwierciedlenie w eseju “Experience and Poetics in Anthropological Writing” (1993) antropolożki Edith Turner, która badała codzienne życie członków plemienia Inupiaq i (podobnie jak Hogan i Poks), poświęciła dużo uwagi indygennej duchowości, bazując na własnym wychowaniu w wierze protestanckiej. Dzięki swej szczególnej wrażliwości na ten element w literaturze, dr Poks zwróciła uwagę na rzadki moment w twórczości Hogan, w którym „przedstawiciel religii kolonizatorów, która przyczyniła się do destrukcji indygennych wyobrażeń świata i tradycji, odkrywa pre-kolonialne korzenie chrześcijaństwa i przekonuje się, że są one w pełni kompatybilne z tak zwanym ‘animizmem indiańskim’ [...] Odzyskiwanie tej wypartej spuścizny chrześcijaństwa jest jak wychodzenie z szaleństwa” (Poks, *Decolonial*, s. 138, tłum. DF).

Hogan jest dla dr Poks kluczową postacią ponieważ “rozumie wagę uczenia się na nowo tego, co wparła nowoczesność” (s. 27). Podobnie jak Merton, Hogan jest dla niej autorytetem etycznym. Wszędzie, gdzie może, zestawia ich przemyślenia z tekstami podobnie myślących teoretyków i wskazuje, że Merton i Hogan wyprzedzają środowisko akademickie, antycypując głębokie przemiany w myśleniu między innymi o kapitalizmie jako źródle cierpienia ludzi i zwierząt, oraz niszczeniu natury nieożywionej. Z Hogan habilitantka nie dyskutuje – choć niekiedy dyskutuje z jej krytykami czy interpretacjami, z którymi się nie zgadza.

Za Brianem Burkhartem, autorem książki *Indigenizing Philosophy Through the Land*, habilitantka przekonuje, że “indygenne etyka nie jest preskryptywna, lecz wymaga by jednostki i społeczności renegocjowały swoje wzajemne obowiązki i zobowiązania w kontekście zmieniających się relacji” (s. 16). Zastanawia mnie zawarty w tym i wielu innych twierdzeniach impuls reifikowania i homogenizowania kultur indygennych, a także brak w monografii *Decolonial Animal Ethics* jakiegokolwiek polemiki z krytykami tego nurtu. Publikacje anglojęzyczne przyzwyczyły mnie do oczekiwania (choćby rytualnej) polemiki z przeciwnikami przyjętych założeń, której tu nie dostrzegłam. W trakcie pobieżnej kwerendy trafiłam między innymi na artykuł politologa, Davida Myera Temina z Uniwersytetu Michigan-Ann Arbor, pt. „A decolonial wrong turn: Walter Mignolo’s epistemic politics” (*Constellations* 2024). Termin zwraca uwagę, że zwolennicy dekolonializacji, przykładem których jest Walter Mignolo, skupiają się na epistemologii kosztem analizy materialnych relacji we współczesnym świecie. Według nich istnieje podporządkowana indygenne wiedza, nieskażona nowoczesnością, dzięki której można odciąć się od dominujących, zachodnich systemów wiedzy, by następnie „przywrócić podporządkowane, indygenne praktyki – kosmologie, więzy społeczne, itp.”. Dekolonialistom chodzi więc o oduczanie rasistowskich i patriarchalnych sposobów rozumienia świata i uczenie się na nowo epistemologii indygennych grup. Według Termina, takie rozumienie wyzwolenia od nowoczesności pozostawia nienaruszone materialne relacje polityczno-ekonomiczne w zglobalizowanym świecie. Termin kwestionuje również założenie Mignolo, że indygenne epistemologie przetrwały poza nowoczesnością; przez dokolonialistów są teraz przedstawiane jako „alternatywy dla nowoczesności (a nie na przykład alternatywne wersje czy trajektorie nowoczesności)” (Termin s. 4). Wprawdzie Termin nie uwzględnia relacji człowiek-zwierzę, ale mam wrażenie, że dotyka kilku istotnych kwestii, które omija monografia *Decolonial Animal Ethics*.

Powyższe uwagi polemiczne nie wpływają na moją bardzo pozytywną ocenę monografii jako całości. Doceniam w niej między innymi systematyczne stosowanie perspektywy feministycznej, której brakowało w opracowaniu *Thomas Merton and Latin America*, skomponowanej jako dialog Mertona z poetami-mężczyznami z Ameryki Łacińskiej. Choć w czasach, gdy Merton korespondował, wymieniał się wierszami i spotykał z latynoskimi poetami, druga fala feminizmu dopiero się rozpędyła, to w latach 2000., gdy Małgorzata Poks pisała pracę doktorską, teorie feministyczne i genderowe były już dobrze ugruntowane; dostępne były nawet prace polskich teolożek-feministek. Być może perspektywa feministyczna otworzyłaby ciekawe możliwości interpretacji twórczości

osadzonej w homospołecznym świecie intelektualnych i duchowych kontaktów Mertona. W poddanej ocenie pracy *Decolonial Animal Ethics* świadomość feministyczna habilitantki i Lindy Hogan współgra ze świadomością pro-zwierzęcą i antyrasistowską. Między innymi dlatego uważam monografię dr Poks bardzo wartościową i zamierzam z niej korzystać aktualizując wykłady na temat literatury etnicznej i ekokrytycznej w ramach kursów o literaturze amerykańskiej.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych

Poza opartą na pracy doktorskiej książką *Thomas Merton and Latin America: A Consonance of Voices* (2007) i *Decolonial Animal Ethics* (2023), po uzyskaniu stopnia doktora, habilitantka opublikowała jedną monografię wieloautorską, *Multiculturalism, Culture, Literature, and the Self*, współredagowaną z Leszkiem Drągiem i Jackiem Mydłą, (Springer 2017), 16 rozdziałów w monografiach naukowych i 18 artykułów w czasopiśmie naukowych. Jej prace ukazywały się zarówno w polskich jak i zagranicznych wydawnictwach akademickich (m.in. Universitas, Katedra, KUL, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Peter Lang, Springer, Cambridge Scholars Publishing) i periodykach (*Text Matters*, *Er(r)go*, *Polish Journal for American Studies*, *Anglica Posnaniensia*, *Zoophilologica*, *The Merton Annual*, *Revista de Estudios Norteamericanos*). Jest to spory dorobek, zważywszy na fakt, że w latach 2004-2013 dr Poks systematycznie kontynuowała badania naukowe mimo, iż pracowała na uczelniach skupiających się na dydaktyce (NKJA w Sosnowcu, Wyższej Szkole Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach, ATH i WSE-H w Bielsku-Białej i Wyższej Szkole Lingwistycznej w Częstochowie). Regularnie uczestniczyła w tym okresie w dorocznych konferencjach organizowanych przez Thomas Merton Society oraz Polskie Towarzystwo Studiów Amerykanistycznych, a po zatrudnieniu na Uniwersytecie Śląskim wygłaszała referaty na konferencjach ściśle związanych z tematyką projektu habilitacyjnego, m.in. *Praktyki wobec zwierząt. Hodowla, etyka, śmierć*, UAM i PUM, 2016; *Zootanatos*, Uniwersytet Śląski 2017; *Imagining the Limits of the Human*, Rzeszów 2018; *Studia nad we(get)arianizmem w kontekście badań literackich*, Sosnowiec 2018; *Decolonizing Animals*, Christchurch, Australia 2019. Należy też do komitetów redakcyjnych trzech czasopism naukowych: *The Merton Annual: Studies in Culture, Spirituality, and Social Concerns*, *Zoophilologica: Polish Journal of Animal Studies* oraz *Review of International American Studies*.

O żywym zaangażowaniu dr Poks w rozwój nauki świadczy to, że uczestniczyła w projektach Laboratorium Animal Studies UŚ, Ratańsk Research Group for Literary and

Cultural Animal Studies, Uniwersytetu Södertön w Szwecji, Zespole ds. biohumanistycznych badań kulturowych przy Instytucie Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego i projekcie Animal Studies dla Zaawansowanych „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego, a obecnie działa w zespole badawczym Trans-Indygena przy Instytucie Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego, zajmującym się studiami nad artystycznymi ekspresjami kultur lokalnych i rdzennych oraz mniejszości kulturowych. Dr Poks promuje też wybrane przez siebie kierunki badań jeżdżąc na konferencje europejskich towarzystw studiów amerykańskich i jako Mertonolożka. Fakt, że została zaproszona do wygłoszenia wykładów plenarnych na temat twórczości Mertona w Schwarzach am Main (2019) i Center for Spirituality w St. Mary’s College Uniwersytetu Norte Dame w USA, świadczy o uznaniu, jakim jest darzona w tych kręgach. Jest lub była członkinią sześciu towarzystw naukowych. Dwukrotnie po doktoracie wyjeżdżała na kwerendy i zebrania naukowe – do archiwum Thomasa Mertona w Louisville, Kentucky oraz jako Coolidge Fellow do Nowego Jorku w ramach kolokwium zorganizowanego przez Auburn Theological Seminary. Nie potrafię ocenić tekstów teologicznych dr Poks, lecz fakt, że jest czołową postacią Towarzystwa Mertonowskiego świadczy o tym, że jej badania cieszą się dużym szacunkiem.

Jako że zajmuję się naukowo pograniczem literatury i etnografii, z zainteresowaniem przeczytałam esej dr Poks zatytułowany „With Malinowski in the Postmodern Desert: Merton, Anthropology, and the Ethnopoetics of *The Geography of Lograire*” (2012). Zastanawiała się w nim, jaki wpływ wywarła na Mertonie lektura wydanego pośmiertnie i niesławego pamiętnika Bronisławem Malinowskiego z Andamanów, *A Diary in the Strict Sense of the Term* (1967). Esey dr Poks, podparty postkolonialną krytyką Jamesa Clifforda, Clifforda Geertza i Homi’ego Bhabhy, pozycjonuje Mertona pomiędzy Malinowskim a Ibn Battutą. Merton pisał wiersze o obu podróżnikach-etnografach i w pewien sposób utożsamiał się z nimi; miał podobne doświadczenia do Malinowskiego, lecz odcinał się od jego nastawienia do ludzi kolorowych. Poks dochodzi do wniosku, że z uwagi na swe kosmopolityczne doświadczenie Merton doszedł do podobnych postmodernistycznych konkluzji jak Geertz, między innymi pod wpływem lektury pamiętnika Malinowskiego. Co istotne, czytając uważnie *A Diary* w poszukiwaniu zwrotów, które Merton przypisywał Malinowskiemu, dr Poks zwróciła uwagę, że Merton czasem robił to nieprecyzyjnie, a nawet „oszukiwał”. Jedyne twierdzenie dr Poks, z którym bym się nie zgodziła to nazwanie Merton etnografem; do tego musiałby prowadzić długotrwałe badania terenowe. Według terminologii Clifforda Geertza i George’a Stockinga był raczej „armchair anthropologist” studiującym

literaturę i obyczaje innych kultur głównie na odległość. Równie wartościowy i dobrze napisany wydał mi się esej na temat 18 wierszy miłosnych Mertona (2014).

Poza Mertonem i Hogan dr Poks konsekwentnie bada współczesną anglojęzyczną prozę i poezję kobiet. Pisała o wierszach Denise Levertov i Mary Oliver (poetek szczególnie cenionych przez środowiska ekokrytyczne), krótkich opowiadaniach Alice Munro, powieści *Paradise* Toni Morrison, powieści *The Guardians* Any Castillo i autobiograficznym tekście Normy Elia Cantú. Ponadto w ostatnich latach dr Poks opublikowała dwa artykuły na temat prozy Olgi Tokarczuk, „Between the Tigers of Anger and the Horses of Instruction in Olga Tokarczuk’s *Drive Your Plow Over the Bones of the Dead*” (2022) i „A Relative, Really; Disturbingly Similar”: Nonhuman Animals in the Works of Olga Tokarczuk” (2023) – stanowiący przegląd myśli posthumanistycznej i pro-zwierzęcej w całym dorobku polskiej pisarki. Szczególnie zapadła mi w pamięć interpretacja *Paradise* Morrison przez pryzmat teologii Johna D. Caputo zawartej w *The Weakness of God: A Theology of the Event* (2006). *Paradise* jest jedną z późniejszych powieści Morrison i rzadko bywa analizowana. Według dr Poks, Morrison odwołuje się do kategorii cudu by przełamać impas, niemożność przemodelowania sposobu myślenia bohaterów miasta Ruby. Mają oni wybór wierzeń – w mieście autorytet ma zarówno pastor głoszący konieczność wykluczenia i wsobności jak i pastor głoszący otwartość i pokorę, a jednak wybierają autorytaryzm i lęk wobec innego. Uważam, że trafny dobór ramy teoretycznej pozwolił dr Poks wydobyć aspekty powieści, których nie zauważali dotąd krytycy amerykańscy.

Chciałabym szczególnie zwrócić uwagę na esej „Home on the Border: Ana Castillo’s *The Guardians*”, który został uznany za najlepszy tekst opublikowany w hiszpańskim roczniku amerykańskim *Revista de Estudios Norteamericanos* w roku 2019. W tym świetnie skonstruowanym esej Poks w przystępny sposób tłumaczy pojęcie epistemologii indygennej i idee dekolonialne, by następnie wykorzystać te narzędzia do wielowarstwowej analizy powieści *The Guardians* na temat meksykańsko-amerykańskiego pogranicza. Świetnie wprowadzone zostało tu tło historyczne powieści i narzędzia teoretyczne, przede wszystkim *Borderlands/La Frontera* Glorii Anzalduy, Nelson Maldonado-Torres’ *Against the War*, i „Decoloniality at Large”. Na przykładzie *The Guardians* dr Poks klarownie i z wyczuciem tłumaczy Europejczykom (w tym przypadku hiszpańskim amerykańcom) relacje polityczne i gospodarcze między USA i Meksykiem, czyli między Globalną Północą i Globalnym Południem. To właśnie na pograniczu, gdzie amerykańskie miasto El Paso styka się z meksykańskim Ciudad Juarez, jak w soczewce skupiają się wszystkie problemy wynikające z historii podbojów kolonialnych i traktatu gospodarczego NAFTA. Powieść *The*

Guardians pozwala Poks wrócić do tematów, które są dla niej najważniejsze: dekolonizowanie umysłów w trawionym przemocą postkolonialnym świecie, proste życie, odrzucenie neoliberalnych zasad rynkowych, bezprawia i wyzysku w imię chronienia najsłabszych i duchowości.

Dr Poks ma też na swoim koncie sporo ciekawych artykułów kulturoznawczych, w tym „Voluntary Simplicity and Voluntary Poverty: Alternatives to Consumer Culture” (2014), „A New Great Awakening: The Tradition of Radical Christian Discipleship and the Current Transformational Moment in the United States” (2015), „Rzeźnia przemysłowa, system kapitalistyczny a wyzwolenie zwierząt: perspektywa amerykańska” (2016), „Dobrostan zwierząt w kontekście genocydalnym: czy ludzko-zwierzęce kosmopolis jest możliwe?” (2018) i „Radykalny weganizm osób kolorowych” (2019). Dużą wartość naukową ma również wstęp do przetłumaczonej przez dr Poks na j. polski biografii Lindy Hogan, choć książkę tę świadomie wydała w bardziej komercyjnym Wydawnictwie „Śląsk”, by trafiła ona do większej liczby czytelników.

Należy również podkreślić, że od 2004 r. dr Poks wykonuje mało widoczną lecz niezwykle ważną dla innych naukowców pracę jako członkini komitetów redakcyjnych trzech czasopism – *The Merton Annual*, *Review of International American Studies*, i *Zoophilologica* – w tym dwóch zagranicznych. Recenzuje też prace naukowe publikowane w czasopismach w Polsce i za granicą.

Ocena aktywności organizacyjnej i dydaktycznej

Od 2016 r. dr Poks była organizatorką lub współorganizowała siedem konferencji naukowych, w tym Światowego Kongresu Towarzystwa Studiów Mertonowskich i Laboratorium Animal Studies UŚ. W 2017 r. jej praca organizacyjna została doceniona Nagrodą Zespołową Rektora III Stopnia. Ponadto, dr Poks posiada bardzo zróżnicowane i bogate doświadczenie dydaktyczne, od liceum, przez kolegia i wyższe szkoły po uniwersytety. Prowadziła zarówno przeglądowe wykłady i ćwiczenia z literatury i kultury amerykańskiej jak i wiele kursów autorskich, ściśle związanych z jej pracą badawczą. Wypromowała łącznie 30 prac licencjackich i aż 86 prac magisterskich. Recenzowała pracę doktorską na temat alternatywnego języka teologicznego w twórczości Thomasa Mertona, napisaną na Uniwersytecie w Bristolu, w Wielkiej Brytanii. Zarówno w NKJO jak in na Uniwersytecie Śląskim angażowała się w programy doskonalenia zawodowego nauczycieli. Pełni funkcję kierownika okręgu Olimpiady Języka Angielskiego i pod egidą Uniwersytetu Śląskiego współorganizuje konkurs dla młodzieży Discover Canada.

Konkluzje

O niezależności intelektualnej habilitantki i kroczeniu pod prąd głównego nurtu amerykanistyki świadczą nie tylko publikacje na temat Thomasa Mertona czy chrześcijańskiego anarchizmu w kulturze amerykańskiej, ale również fakt, że konsekwentnie bada ona poezję w czasach, gdy dominującym gatunkiem literackim stała się powieść. W mojej ocenie przedłożona do recenzji dokumentacja dorobku naukowego dr Małgorzaty Poks stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwo w znaczeniu określonym w art. 219 ust 1. pkt. 2 Ustawy o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z dnia 20 lipca 2018 r. Na dorobek ten składa się doskonale napisana, ważna tematycznie monografia, opublikowana w szanowanym amerykańskim wydawnictwie Routledge (Wykaz Wydawnictw MEiN – 200 pkt), jak również 34 artykuły naukowe, z których część ukazała się w wysokopunktowanych czasopismach naukowych (m.in. *Text Matters*, *Er(r)go*, *Anglica Posnaniensia*, *Review of International American Studies*, *Revista de Estudios Norteamericanos*) i monografiach zbiorowych (m.in. nakładem Universitas, Springer, KUL). Ponadto wiele artykułów dr Poks ukazało się w czasopismach naukowych nieuwzględnionych przez MEiN, lecz ważnych dla znawców węższego pola badawczego, na przykład *The Merton Annual* czy *The Merton Journal*. W związku z powyższym uznaję, że dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny dr Małgorzaty Poks spełnia wymagania określone Ustawie o Szkolnictwie Wyższym i Nauce i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

dr hab. Dominika Ferens, prof. UW